

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-9156.110.2.27-35>
УДК 341.213.4

Стогова О. В., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальної юриспруденції та конституційного права Сумського державного університету (м. Суми, Україна)

e-mail: o.stohova@uabs.sumdu.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7010-556X>

ФЕДЕРАЛІЗМ ПІСЛЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМА ВИБОРУ Й РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано федеративні структури, причини їх запровадження й особливості функціонування федералізму в період після холодної війни. З'ясовано, що наявні теоретичні концепції федералізму аналізують сталі федеративні системи, що склалися до початку Другої світової війни. Наголошено, що після завершення холодної війни в різних частинах світу виникли нові федеративні системи або запроваджені окремі федеративні структури в унітарних державах, які ще системно не досліджено. На підставі аналізу сучасної федеративної практики визначено, що нові федеративні інституції в неоднорідних суспільствах часто підкріплюються неформальними каналами, вплив яких є діаметральним суті федералізму. На фоні домінування в класичних теоріях федералізму ототожнення федералізації і демократизації доведено, що в сучасних режимах переходного типу створення федеративних інституцій може мати зворотний ефект. Проаналізовано «авторитарний федералізм», доведено, що цей варіант федеративного устрою не є справжньою федерацією. Крізь призму федералізму проаналізовано територіальну політику України.

Основні висновки дослідження: федералізм варто розуміти як процес, а не як фіксований інституційний дизайн; федералізація державного устрою в сучасних державах не є кінцевою метою; найпоширенішою обставиною, що сприяє запровадженню федеративних структур, є «федеративне суспільство», але сама різноманітність, у тому числі й етнолінгвістична, ще не є «федеративним суспільством». Зроблено висновок про недоцільність запровадження федералізму в Україні, аргументовано надано перевагу децентралізованій унітарній системі. Визначено перспективи подальшого дослідження: аналіз запровадження й функціонування федеративних структур у державах з різними політичними режимами та їхній вплив на вирішення проблем неоднорідних суспільств.

Ключові слова: федералізм, федеративний устрій, адміністративно-територіальний устрій, автономія, демократія, федеративне суспільство, авторитарний федералізм.

Постановка проблеми. У сучасному світі актуальним є дослідження федеративних систем, адже близько 40% населення живе в державах із федеративним устроєм [1]. Різні форми федеративного устрою в умовах демократії краще реагують на запити етнокультурних та інших груп, створюючи багаторівневу структуру державного управління. Усі давні демократії, які мають найвищі показники за індексами мовного й етнічного розмаїття, є федеративними [2, с. 20]. Міжнародні організації підтримують поширення федеративних моделей з метою розв'язання або запобігання насильницьким конфліктам, новостворені держави часто обирають федералізацію, також федеративні структури успадковувалися після розпаду колоніальних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми федералізму й федеративних систем активно досліджують такі зарубіжні автори. Так, М. Бургес, Н. Бармео, Д. Браун, В. Рікер, Р. Вотс вивчали теорію федералізму та характеристики сучасних федеративних систем. А. Бенц, Д. Брошек і П. Попелієр досліджували динаміку федералізму, В. Кімличка аналізував мультикультурний федералізм, А. Степан виділив три траєкторії федералізації. С. Кейл і П. Андерсон розглядали децентралізацію та федералізм як інструменти вирішення конфліктів. Незважаючи на дослідницький інтерес до проблем федералізму, є певна прогалина щодо вивчення федеративних систем, які виникли в період після холодної війни.

Формулювання цілей. Метою дослідження є аналіз обставин запровадження федеративних систем, особливостей їх функціонування після холодної війни, а також визначення перспектив запровадження федеративних структур в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що статична концепція федералізму [3, с. 132–134] не аналізує поступових змін, які відбуваються в ході федералізації. При цьому федеративні системи є дуже динамічними [4], постійно адаптуються до змін, не є ідеальними, але здатні забезпечити рівновагу в суспільстві [5]. К. Фрідріх стверджував, що федералізм варто розуміти як процес, а не як фіксований інституційний дизайн, і продемонстрував цю тезу на прикладі США, А. Бенц і Д. Брошек [5] підтвердили її прикладами інших західних федерацій. Але зазначена теза може бути успішно застосована й для нових федеративних утворень, які виникли після холодної війни [6]. Ми стверджуємо, що федералізація державного устрою в сучасних державах не є кінцевою метою. Федералізація часто залишається «незавершеною», тобто не обов'язково закінчується створенням федеративних держав, що відповідають усім критеріям федерацій, відомим теорії права. Результатом можуть стати «недосконалі» федеративні механізми або запровадження кількох федеральних інститутів, які не передбачають федеративного устрою загалом.

Через те що федералізація рідко відбувається як односпрямований розвиток, федеративні структури часто мають риси дефедералізації та регресу [7]. Аналіз федеративних угод, які не підкріплені відповідною федеративною практикою, і держав, які мають федеративну практику, але не сформували федеративних інститутів, дає змогу досліджувати незакінчені, «урізані» й рудиментарні федеративні структури; вивчати, чому деякі процеси федералізації призвели до регресу, а інші закінчилися побудовою зрілих федеративних систем. Відповідь на питання, чому і як виникають федеративні структури, сформульована в праці А. Степана [2], який виділив три траєкторії федералізації. Зазначена типологія частково вирішує проблему, але її недостатньо, щоб пояснити, чому і як виникли більшість федеративних систем після холодної війни. Сучасне вивчення федералізму розрізняє сім аналітичних підходів, які перетинаються в різних комбінаціях. Усі сім аналітичних підходів шукають відповіді на питання, чому виникають федеративні структури, доповнюють або замінюють раціоналістичну логіку «федеративної угоди», основою якої вважалася територіальна експансія, військова загроза й вигоди спільного ринку [8, с. 12–15].

Найчастішою обставиною, що є причиною федералізму, називають «федеративне суспільство». Це різновид суспільства, яке має численні етнічні, політичні й історичні відмінності між групами, що зумовлює його трансформацію у федеративний устрій. «Федеративне суспільство» вважається найбільш помітним аспектом ідентифікації та конфліктів, пов'язаних із територіями. Федеративні структури концептуалізуються як змінна в цій системі, оскільки очікується, що вони відповідають соціальній структурі. Такий структуралістський підхід передбачає поступовий збіг інституційної структури держави з різноманітністю етнолінгвістичної структури.

Ця концепція допрацьована, оскільки різноманітність соціальної структури не визначає автоматичної інституційної відповіді. Тому Ерк і Конінг [9] пояснили поступові зміни в напрямі федеративних систем як «діалектичний зв'язок між соціальною структурою та загальною інституційною конфігурацією», ураховуючи інститути представництва колективних інтересів, такі як партії та громадські організації, оскільки вони перетворюють основні соціальні чинники на стимули федералізації. Указана концепція потребує модернізації, тому що основну частину федеративних суспільств досліджували на досвіді класичних західних федерацій, і напрацьовані підходи потребують змін, коли вона застосовується до нестійких суспільств періоду після холодної

війни. Особливо зміни підходів актуальні для «гібридних» режимів з обмеженою демократичністю [10], ще більше для авторитарних режимів, де інституційний вибір не визначається соціальною структурою. Причини, що вимагають зміни підходів до зазначених суспільств, такі: по-перше, політичні еліти менш чутливі до вимог громадян, якщо плюралізм обмежений, а верховенство права неповноцінне, більше того, у недемократичних або гібридних режимах еліти нехтують необхідністю пристосування до різноманітності суспільства, діють на користь власних інтересів і привілеїв (М'янма, Україна чи Балкани). По-друге, після холодної війни в країнах, у яких необхідно було врегулювати етнічні й релігійні суперечності, міжнародні організації втручалися в процес державотворення, нав'язуючи федеративні моделі (або децентралізацію), які не відповідали соціальній структурі (Ірак). По-третє, певні країни не запроваджують федеративних інститутів за наявності різноманітних суспільних груп (Україна) через переконання, що федеративні інститути сприятимуть розпаду держави. Ситуація ще більше ускладнюється, коли центральні уряди повинні впоратися з транскордонним націоналізмом сусідніх держав, які беруть на себе відповідальність за своїх співнаціоналів за кордоном і втручаються у відносини з групами меншин [11]. Ці чинники є вагомими аргументами для відмови від федералізму, крім того, сама по собі різноманітність ще не є «федеративним суспільством».

Тоді як концепт «федеративне суспільство» застосовують, усвідомлюючи необхідність довгострокових адаптаційних процесів, то інструментальні концепції, що здатні враховувати соціальну різноманітність шляхом створення відповідних установ, уживають для швидкого досягнення результату. Одна з них, концепція етнічного федералізму, передбачає, що всі федеральні суб'єкти будуються, наскільки це можливо, навколо етнічних груп (зосереджених на визначених територіях), кожній надано значну автономію (Ефіопія та Непал). Якщо домінує одна етнічна чи мовна група, її можна розділити, як зроблено в Нігерії. Концепція етнічного федералізму також реалізована в Іспанії та Індії, які так само боролися з демаркацією внутрішніх кордонів і проти сепаратистських рухів.

Концепція етнічного федералізму має певні передумови. Етнічні, релігійні й мовні групи часто не є концентрованими соціальними утвореннями, вони не розселяються на чітко визначених територіях. Якщо етнічні групи є «вкладеними», такі моделі поєднують федералізм із децентралізацією, однак претензії на децентралізовані повноваження можуть спровокувати конфлікт між етнічними громадами та регіональним урядом. «Парадокс федералізму» [12] полягає в тому, що етнічні групи, які мають політичну автономію, розпоряджаються природними ресурсами або військовими силами, з часом претендують на більшу автономію ціною цілісності федерації. Актуальні дебати в Іраку та прагнення до незалежності курдського регіону є прикладом такої ситуації.

Для успішної реалізації етнічного федералізму має бути створено низку передумов: федеративні угоди не повинні ставити під сумнів безпеку всієї держави; етнічні групи мають бути лояльними; група, яка претендує на автономію, не повинна висувати ірредентистські претензії [13, с. 39–41]. Зрозуміло, що ці вимоги не можуть бути реалізовані в конфліктних суспільствах і там, де різні етнічні групи проживають на одній території [14]. Тому федеративні системи, побудовані за етнічним принципом, забезпечують інституційну гнучкість щодо змін кордонів субфедеративних одиниць, як це практикувалося в Індії та Ефіопії.

Варто усвідомлювати, що етнічність і релігія є суперечливими критеріями політичної організації. З погляду ліберальної теорії демократії етнічний федералізм є хибною інституційною системою, оскільки суперечить рівному ставленню до окремих осіб. Крім того, ця модель має тенденцію перешкоджати ефективному управлінню, адже

створюються кілька адміністративних рівнів, керованих паралельно й центральними, і федеральними урядами, а така організація публічного управління не лише витратна, а й сприяє клієнтелізму й розвитку патрональних мереж. Неформальні федеративні практики можуть приймати різні форми, у федеративних системах неформальні канали є необхідною умовою, щоб офіційні інституції працювали, вони вважаються переважно «допоміжними», оскільки дають змогу ефективно функціонувати формальним інституціям [15].

Аналіз федеративних утворень, які виникли після холодної війни, свідчить, що інституції часто підкріплюються неформальними каналами, вплив яких є діаметральним суті федералізму. Розподіл ресурсів між місцевими й регіональними органами влади зміцнює патрональну політику та корупцію [16]. Еліти, що представляють різні етнолінгвістичні групи, змагаються за владу, просувають власні етнічні групи і сприяють клієнтелізму. Останні дослідження щодо Боснії та Герцеговини підтвердили, що високодецентралізовані країни схильні до посилення домінування патроналізму та клієнтелізму [17]. Можна стверджувати, що клієнтелізм надає доступ до влади групам меншин поза межами офіційних інституцій і так забезпечує певний доступ до фактичного розподілу влади соціальним групам. Питання в тому, чи можна це розглядати як появу «федеративних структур». Існують й інші практики федералізації: партії можуть периферизувати унітарну систему, а формування партійних груп у парламенті можуть будуватися навколо територіальних питань.

Хоча є докази того, що федеративна система може сприяти пристосуванню до різноманітності й мирній трансформації конфлікту [18], серед науковців і політиків також спостерігається недовіра до федералізму як практики, яка здатна забезпечити демократичне врядування та верховенство права. Ще гірше, коли федеративні установи підривають і федералізм, і демократію (рф).

Федералізація зазвичай сприймалася як невід'ємна частина демократизації. Хоча в академічних колах домінує погляд про взаємне посилення між федералізмом і демократією, зв'язок між ними не є незаперечним [5]. У режимах перехідного типу створення федеративних інституцій може навіть мати зворотний ефект. Наприклад, якщо партії будуються за територіальною та/або етнічною чи мовною ознакою, під час транзиту субфедеральні посадові особи часто діють як представники своєї території, а не всієї держави. Тоді центральний уряд відчуває спокус рецентралізації відповідальності, обмеження партійної конкуренції й обмеження плюралізму для збереження єдності держави.

Навіть в усталених демократіях федеративні структури можуть знижувати якість демократії [2; 5]. Завдяки їх інституційній складності, вони непрозорі й часто мають розмиті та дублювальні функції, зміцнюють вплив міжурядових органів, водночас зменшують парламентський контроль. Федеративні системи дають урядам змогу ухилятися від відповідальності й перекладати її на уряди територіальних одиниць. Можна стверджувати, що демократизація на основі федералізації потребує серйозних передумов. Якщо навіть у сталих федераціях виникають перешкоди для демократії, то побічні ефекти можуть виникати в нових нестабільних системах, що тільки стали на шлях демократизації.

Незважаючи на те що відносини між федералізмом і демократією є неоднозначними, існує поняття «авторитарний федералізм». Авторитарні режими підривають систему стримувань і противаг, обмежують плюралізм, пригнічують опозицію та перешкоджають верховенству права. Отже, постає питання, чи варто федеративні структури поширювати на недемократичні режими. Існують авторитарні режими (наприклад, РФ), де федеративні структури продовжують існувати. Навіть недієві федеративні

інститути створюють невизначеність, оскільки субнаціональні еліти можуть підірвати претензії центрального уряду на владу. Тоді чому недемократичні лідери підтримують федеративні структури?

Ми стверджуємо, що авторитарні лідери підтримують федеративні інститути, тому що в умовах неповноцінного верховенства права федералізм забезпечує можливість центральним урядам карати субнаціональних посадовців як цапів відбувайлів за політику невдачі й перекладати на них відповідальність. Крім того, авторитарні режими можуть використовувати багаторівневу державну структуру як випробувальний полігон для просування лояльних і компетентних супутників, а також апробації нових політичних рішень. Однак такий варіант федеративного устрою не є справжньою федерацією – це просто федеральна «оболонка».

Останні десятиліття стали свідками використання федеральних інститутів як інструментів розбудови миру. У таких країнах, як Боснія, Ірак і Непал федеральні домовленості були не лише частиною порядку денного повоєнного, поставторитарного переходу до демократії, а були пов'язані із забезпеченням миру. Хоча теоретичні дебати на цю тему залишаються обмеженими, є все більше практичних доказів корисності федералізму як інструмента вирішення конфліктів [19]. Логіка використання федеративних структур як елементів мирного врегулювання є простою. Після закінчення холодної війни відбулася трансформація конфліктів, зросла кількість громадянських війн усередині держав й гібридних війн, у яких зовнішні актори прямо чи опосередковано підтримували різні партії. Конфлікти найчастіше зосереджені на доступі до ресурсів, праві на самовизначення або створенні нових держав шляхом відокремлення. Тому не дивно, що майже кожен поточний конфлікт у світі намагалися вирішити шляхом федералізації.

Список країн, які запровадили федеративні структури, щоб подолати війну, внутрішній конфлікт, нестабільність і протистояти сепаратизму певних груп, зростає. Цей список включає такі країни, як Боснія та Герцеговина (1995), Ефіопія (1995), Ірак (2005) і Непал (2015), тривають дебати щодо використання федералізму як інструмента вирішення конфліктів у Південному Судані, Сирії й на Кіпрі, у М'янмі.

А. Степан [2] пропонує федералізм, що «об'єднує», забезпечує державну згуртованість і територіальну цілісність за допомогою поєднання сили й місцевих автономій (прикладом є Радянський Союз). Н. Бермео [20] використовує категорію «міжнародно нав'язаних федерацій», маючи на увазі все більшу кількість федеративних і децентралізованих держав, у яких моделі територіального розподілу владних повноважень запроваджені без погодження з місцевою елітою і народом. Боснія стала класичною моделлю «нав'язаного федералізму», Ірак також ідентифікують як «нав'язану федеральну систему».

Хоча Боснія та Ірак є найбільш очевидними прикладами, є й інші, складніші для оцінювання країни. У Непалі, наприклад, розбудова миру та демократизація пов'язані з програмою федералізації. У Південній Африці міжнародні експерти й організації підтримали перехід від апартеїду та зробили важливий внесок у конституційні дебати, хоча остаточне рішення приймали місцеві еліти.

Відповідно до аналізу сучасної світової практики, постає питання, чи варто вивчати децентралізаційні процеси в Україні крізь призму федералізму? Україна з її численними етнічними, політичними й історичними відмінностями між групами населення та значними економічними регіональними відмінностями також має підстави розглядати можливість трансформації у федеративну систему. Проте невідповідність між соціальною й політико-адміністративною структурами ставлять таку можливість під сумнів. На відміну від інших країн із великими територіями, різними мовами, етнічними гру-

пами та політичними таборами, в Україні не запроваджено федеративного устрою, а натомість проводиться реформа децентралізації з 2014 року. Потрібно дати об'єктивну відповідь на питання: чому в Україні немає федеративного устрою, чи є ознаки федеративних практик, які варто розглядати як попередників федеративних структур?

Відповідно до чинної Конституції, країна є унітарною. Отже, можна заперечити, що аналізувати українську територіальну політику крізь призму федералізму марно, але доведено, що елементи федералізму можуть застосовуватися й в унітарних системах. Р. Воттс зазначав, що концепція федеративних політичних систем охоплює всю сіру зону між унітарною та федеративною моделями [21, с. 120].

Перший аргумент на користь аналізу ситуації в Україні крізь призму федералізму полягає в тому, що федеративні елементи можуть поступово перерости у федеративну структуру, тому країна може піти шляхом поступового, «деволюційного федералізму». Асиметричний федералізм може бути результатом запровадження федеративних інститутів в унітарний порядок, такі асиметрії вважаються типовими для багаторівневих систем, які мають урахувати мовну й етнічну різноманітність [2, с. 29–32]. Держава може мати унітарний устрій, але використовувати федеративні практики.

Дискусія щодо федералізму в Україні має відбиток запізненого національного будівництва. Вона розвивалася навколо конкуруючих інтерпретацій регіонального розмаїття країни та її самобутності. Ті, хто підтримав ідею федеративної моделі України, наголошували на її регіональній різноманітності. Прихильники унітаризму звертали увагу не лише на різноманітні ідентичності, а й на їх негативний прояв у результаті надмірного зовнішнього впливу, насамперед російського, угорського й румунського впливу. Унітаристи націлені на творення з українського населення однорідної нації, що резюмував передвиборчим гаслом П. Порошенко: «Одна армія, одна мова, одна віра».

Соціологічні опитування підтверджують, що в Україні є певний вид федеративного суспільства, але етнічна, релігійна та мовна ідентичності збігаються нечітко. Розмитий характер культурної ідентичності й мовних практик громадян України зумовлений тим, що мовно-етнічні групи територіально не сконцентровані. Макросоціальні чинники регіонального різноманіття не мають чіткого розрізу по територіально-регіональній лінії, якщо не зіставляти «крайні позиції», наприклад, Львів і Донецьк. Таким чином, побудова федеральних структур на основі території не гарантувала б реалізацію етнолінгвістичних прав. Крім того, Україна в радянський період не складалася з етнічно визначених субтериторій, єдиним винятком був лівий берег Дністра (теперішнє Придністров'я), що між 1924 і 1940 роками мав статус Молдавської автономної республіки України. Ця відсутність попередніх етнотериторій в Україні також стала перешкодою для прихильників федеративних моделей. Але головне, що федеративна модель не сприймалася через безпекове питання, адже весь період незалежності України існували справедливі перестороги, що рф намагатиметься розколоти українську федерацію.

З 2014 року федералізм став забороненою темою в Україні, хоча на початку 1990-х років прихильники українізації, дерадянзації та дерусифікації вважали федеративну модель сприятливою для своїх цілей. Протидіючи цьому, лідери регіонів України, де українство мало менше підтримки, зокрема Криму, Закарпаття, Сходу й Півдня України, підтримували унітарну модель України. За кілька років позиції діаметрально змінилися. Маючи свою виборчу підтримку передусім на Сході та Півдні, президенти Л. Кучма й В. Янукович були прихильниками більшої автономії для регіонів. Президенти В. Ющенко й П. Порошенко з їхніми виборчими базами переважно в Центрі й на Заході були прихильниками унітаризму.

Спонування робити винятки з унітарної моделі на додаток до особливого статусу, який мав Крим, походили з «формули Штайнмаєра», мирного плану, що запропонував колишній міністр закордонних справ Німеччини 2016 року для продовження Мінських угод. Відповідно до цього плану, дві області, Луганська та Донецька, мали розширити автономію після повернення до України. Цей підхід уносив би асиметрію в державне управління територіями, сприймався в українській політиці дуже суперечливо і став справжньою лінією розколу між В. Зеленським і П. Порошенком. Готовність В. Зеленського відповідати формулі Штайнмаєра можна розглядати як ілюстрацію елементів федеративної моделі, які можуть бути запроваджені для пристосування до суспільних обставин, незважаючи на неприйняття федералізації загалом.

Оскільки сама ідея федералізації в Україні відкидається, реформа територіального устрою та місцевого управління зосередилася на децентралізації. Складна й асиметрична трирівнева система територіального устрою України до 2014 року залишалася централізованою. Лише після 1 квітня 2014 року було розпочато реформу децентралізації. Головним складником реформи стало добровільне об'єднання територіальних громад, метою якого було посилення місцевого рівня й послаблення регіонального та субрегіонального рівнів. Це відповідає одній із цілей реформи, яка мала запобігти посиленню регіоналізму й федералістських претензій. Об'єднані територіальні громади є основною одиницею самоврядування, мають прямі зв'язки із центральним урядом, оминаючи адміністративні рівні області й району. Таким чином, зменшено ризик того, що громади опиняться під контролем «владних клік» регіонального та районного рівнів. Крім того, до складу ОТГ часто входять громади з розбіжними мовними практиками, наприклад, російської та української на Сході й румунською та українською в Чернівецькій області.

Висновки. Федералізм варто розуміти як процес, а не як фіксований інституційний дизайн; федералізація державного устрою в сучасних державах не є кінцевою метою, найчастішою обставиною, що провокує федералізм, є «федеративне суспільство», але етнолінгвістична різноманітність ще не є «федеративним суспільством». Територіальний устрій України може аналізуватися крізь призму федералізму, хоча держава має унітарний устрій. Динаміка територіальної політики в Україні не є федеративною, немає жодних доказів, які б указували на побудову федеративної моделі в найближчому майбутньому. Федеративна модель не зможе реалізувати інтереси етнолінгвістичних груп України або навіть посилить напруження між ними. Загалом федеративна модель нині не відповідає інтересам української державності.

На основі результатів дослідження перспективним вважаємо подальше вивчення запровадження й функціонування федеративних структур у державах із різними політичними режимами та їх впливу на вирішення проблем неоднорідних суспільств.

Використані джерела:

1. Burgess M. Federalism and federation: Putting the record straight. 50 Shades of Federalism. Retrieved April 4, 2020. URL: <https://50shadesoffederalism.com/theory/federalism-federation-putting-record-straight/>
2. Stepan A. Federalism and democracy: Beyond the U.S. model. *Journal of Democracy*. 1994. № 10 (4).
3. Braun D. (Föderalismus. Helms L., Jun U. (Eds.) *Politische Theorie und Regierungslehre. Eine Einführung in die politik wissenschaftliche Institutionen forschung*, 2004. P. 130-162.
4. Benz A., Broschek J. Conclusion. Theorizing federal dynamics. Benz A., Broschek J. (Eds.) *Federal dynamics: Continuity, change, and the varieties of federalism*. 2013. P. 366-388.
5. Benz A., Kropp S. Föderalismus in Demokratien und Autokratien – Vereinbarkeiten, Spannungsfelder und Dynamiken. *Zeitschrift für Vergleichende Politik wissenschaft. Comparative Governance and Politics*. 2014. № 8. P. 1-27.

6. Popelier P. Dynamic federalism. 50 Shades of Federalism. Retrieved April 20, 2020. URL: <https://50shadesoffederalism.com/theory/dynamic-federalism/>
7. Babalola D. The political economy of federalism in Nigeria. Palgrave Macmillan, 2019.
8. Riker W. H. Federalism: Origin, operation, significance. Little, Brown & Company, 1964.
9. Erk J., Koning E. New structuralism and institutional change: Federalism between centralization and decentralization. *Comparative Political Studies*. 2010. № 43 (3). P. 353–378.
10. Hale H. E. Hybrid regimes-When autocracy and democracy mix. Brown N. J. (Ed.) *Dynamics of democratization: Dictatorship, development, and diffusion*. 2011. P. 23–45.
11. Brubaker R. Nationalizing states revisited: Projects and processes of nationalization in post-Soviet states. *Ethnic and Racial Studies*. 2011. № 34 (11). P. 1785–1814.
12. Erk J., Anderson L. The paradox of federalism: Does self-rule accommodate or exacerbate ethnic divisions? *Regional & Federal Studies*. 2009. № 19 (2). P. 191–202.
13. Kymlicka W. Multi-nation federalism. He B., Galligan B., Inoguchi T. (Eds.) *Federalism in Asia*. 2007. P. 33–56.
14. Norman W. Negotiating nationalism-Nation-building, federalism, and secession in the multinational state. Oxford University Press, 2006.
15. Behnke N., Mueller S. Better together? The purpose of intergovernmental councils in federal states. *Regional & Federal Studies*. 2017. № 5.
16. Hale H. E. Patronal politics: Eurasian regime dynamics in comparative perspective. Cambridge University Press, 2015.
17. Kapidzic D. Subnational competitive authoritarianism and power-sharing in Bosnia and Herzegovina. *Southeast European and Black Sea Studies*. Retrieved April 20, 2020. <https://doi.org/10.1080/14683857.2020.1700880>.
18. Keil S., Anderson P. Decentralization as a tool of conflict resolution. Detterbeck K., Hepburn E. (Eds.). *Handbook of territorial politics*. 2018. P. 89–106.
19. Keil S. Federalism as a tool of conflict resolution. Kincaid J. (Ed.) *A research agenda for federalism studies*. 2019. P. 151–161.
20. Bermeo N. Conclusion: The merits of federalism. Bermeo N., Amoretti U. (Eds.). *Federalism and territorial cleavage*. 2004. P. 457–483.
21. Watts R. Federalism, Federal Political System, and Federation. *Annual Review of Political Science*. 1998. № 1 (1). P. 117–137.

References:

1. Burgess, M. (2017). Federalism and federation: Putting the record straight. 50 Shades of Federalism. Retrieved April 4, 2020 Retrieved from: <https://50shadesoffederalism.com/theory/federalism-federation-putting-record-straight/> [in English].
2. Stepan, A. (1999). Federalism and democracy: Beyond the U.S. model. *Journal of Democracy*, 10 (4) [in English].
3. Braun, D. (2004). Föderalismus [Federalism]. In L. Helms & U. Jun (Eds.), *Politische Theorie und Regierungslehre. Eine Einführung in die politik wissenschaftliche Institutionen forschung* [In L. Helms & U. Jun (Eds.), *Political Theory and Government: An Introduction to Political Science Institutions Research*] (pp. 130–162) [in German].
4. Benz, A., & Broschek, J. (2013). Conclusion. Theorizing federal dynamics. In A. Benz & J. Broschek (Eds.), *Federal dynamics: Continuity, change, and the varieties of federalism* (pp. 366–388). Oxford University Press [in English].
5. Benz, A., & Kropp, S. (2014). Föderalismus in Demokratien und Autokratien – Vereinbarkeiten, Spannungsfelder und Dynamiken [Federalism in Democracies and Autocracies – Compatibility, Tensions, and Dynamics]. *Zeitschrift für Vergleichende Politik wissenschaft [Journal of Comparative Governance and Politics]*, 8,1–27 [in German].
6. Popelier, P. (2018). Dynamic federalism. 50 Shades of Federalism. Retrieved April 20, 2020. Retrieved from: <https://50shadesoffederalism.com/theory/dynamic-federalism/> [in English].
7. Babalola, D. (2019). The political economy of federalism in Nigeria. Palgrave Macmillan [in English].
8. Riker, W. H. (1964). Federalism: Origin, operation, significance. Little, Brown & Company [in English].
9. Erk, J., & Koning, E. (2010). New structuralism and institutional change: Federalism between centralization and decentralization. *Comparative Political Studies*, 43 (3), 353–378 [in English].
10. Hale, H. E. (2011). Hybrid regimes-When autocracy and democracy mix. In N. J. Brown (Ed.), *Dynamics of democratization: Dictatorship, development, and diffusion* (pp. 23–45). Johns Hopkins University [in English].

11. Brubaker, R. (2011). Nationalizing states revisited: Projects and processes of nationalization in post-Soviet states. *Ethnic and Racial Studies*, 34 (11), 1785–1814 [in English].
12. Erk, J., & Anderson, L. (2009). The paradox of federalism: Does self-rule accommodate or exacerbate ethnic divisions? *Regional & Federal Studies*, 19 (2), 191–202 [in English].
13. Kymlicka, W. (2007). Multi-nation federalism. In B. He, B. Galligan, & T. Inoguchi (Eds.), *Federalism in Asia* (pp. 33–56) [in English].
14. Norman, W. (2006). *Negotiating nationalism-Nation-building, federalism, and secession in the multinational state*. Oxford University Press [in English].
15. Behnke, N., & Mueller, S. (2017). Better together? The purpose of intergovernmental councils in federal states. *Regional & Federal Studies*, 5 [in English].
16. Hale, H. E. (2015). *Patronal politics: Eurasian regime dynamics in comparative perspective*. Cambridge University Press.
17. Kapidzic, D. (2019). Subnational competitive authoritarianism and power-sharing in Bosnia and Herzegovina. *Southeast European and Black Sea Studies*, online frst. Retrieved April 20, 2020, from <https://doi.org/10.1080/14683857.2020.1700880> [in English].
18. Keil, S., & Anderson, P. (2018). Decentralization as a tool of conflict resolution. In K. Detterbeck & E. Hepburn (Eds.), *Handbook of territorial politics* (pp. 89–106). Edward Elgar [in English].
19. Keil, S. (2019). Federalism as a tool of conflict resolution. In J. Kincaid (Ed.), *A research agenda for federalism studies* (pp. 151–161). Cheltenham and Northampton [in English].
20. Bermeo, N. (2004). Conclusion: The merits of federalism. In N. Bermeo & U. Amoretti (Eds.), *Federalism and territorial cleavage* (pp. 457–483). John Hopkins University Press [in English].
21. Watts, R. (1998). Federalism, Federal Political System, and Federation. *Annual Review of Political Science*, 1 (1), 117–137 [in English].

Стаття надійшла до редколегії 07.04.2025

Stohova O., *Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Fundamental Jurisprudence and Constitutional Law, Sumy State University (Sumy, Ukraine)*

FEDERALISM AFTER THE COLD WAR: PROBLEM OF CHOICE AND IMPLEMENTATION

The paper analyzes federal structures, the reasons for their introduction, and the peculiarities of the functioning of federalism in the post-Cold War period. It is established that the existing theoretical concepts of federalism analyze stable federal systems that developed before the beginning of the Second World War. It is emphasized that after the end of the Cold War, new federal systems emerged in different parts of the world or separate federal structures were introduced in unitary states that have not yet undergone systematic research. Based on the analysis of modern federal practice, it is determined that new federal institutions in heterogeneous societies are often supported by informal channels, the influence of which is diametrically opposed to the essence of federalism. Against the background of the dominance of the identification of federalization and democratization in classical theories of federalism, it is proven that in modern transitional regimes, the creation of federal institutions can have the opposite effect. “Authoritarian federalism” is analyzed, it is proven that this variant of the federal system is not a true federation. The territorial policy of Ukraine is analyzed through the prism of federalism.

The main conclusions of the study: federalism should be understood as a process, not as a fixed institutional design; federalization of the state system in modern states is not the ultimate goal; the most common circumstance that contributes to the introduction of federal structures is a “federal society”, but diversity itself, including ethnolinguistic, is not yet a “federal society”. The conclusion is made about the inexpediency of introducing federalism in Ukraine, and a decentralized unitary system is given a reasoned preference. Prospects for further research are identified: analysis of the introduction and functioning of federal structures in states with different political regimes and their impact on solving the problems of heterogeneous societies.

Keywords: federalism, federal system, administrative-territorial system, autonomy, democracy, federative society, authoritarian federalism.